

Polish Jewry 17th Century
Nov. 6, 1994

1) Can we still Annul Kiddushin (17th Century)?

ים של שלמה מסכת קידושין פרק ג סימן כב

פסקא, להפקיע קידושין, בענין שלא תבאנה בנות ישראל לידי תקלה וקלון, כתב רבינו ירוחם (נכ"ב ח"ד) בשם הרשב"א שכל ציבור יש להם כח, לעשות הסכמה ביניהם, דכל מאן דמקדש בלא עשרה, שלא יהיו קידושיו קידושין, והריב"ש כתב בתשובה סימן שצ"ט, שיכולים הקהל לתקן, שכל מי שקידש שלא בידעת נאמני הקהל, ובפניהם, ובפני עשר, יהיו קידושיו מופקעים ובטלים, ומעתה ובאותה זמן מפקיעים הקהל כסף או שוה כסף שקדש בו. והמקדש כנגד תקנתם זו, אין קידושיו קידושין, ואינה צריכה גט, זהו (היתר) [הייתי] אומר להלכה, אבל למעשה הייתי חוכך להחמיר, ולא הייתי סומך על דעתי זה, לחומר הענין להוציאה בלא גט, אם לא בהסכמת כל חכמי הגלילות, כי היכי דלימטין שיבא מכשורא על"ל. וכ"כ הרשב"א בתשובה סימן אלף ר"ו, ששורת הדין רשאי לעשות כן, ובלבד שיסכימו בכך אנשי העיר. ואם יש ת"ח שם, צריך לעשות מדעתו, ומעשה בעירינן, ודנתי בדבר לפני רבותי, ומורי הרמב"ן הודה לדברי. ומכל מקום צריך עוד להתיישב בדבר על"ל. והקאר"ו (ב"י סוף סימן כ"ח) כתב בשם הר"ש בר צמח וזה לשונו, בתקנות הפקעת הקידושין, לא נעשה בה מעשה, וכ"כ א"א בתשובה. והרשב"א בסימן תקנ"א כתב וזה לשונו, אילו רצו לתקן הקהילות, או כל קהלה וקהלה, לגדור בפני תקלות (שלא) [אלו] יעשו תקנה במעמד כולם, ויפקיעו מעתה ועד עולם, או עד זמן שירצו, כל ממון שינתן לשום אשה מקהלם, הפקעה גמורה, הפקר גמור, אלא אם כן תקבלם האשה מדעתה, ומדעת אביה, או בפני פלוני ופלוני, וכן מצאתי לרב שרירא גאון, שכן נהג הוא ואבותיו, ואמר לצבור אחד לנהוג כן, וכן ילמוד אדם בתוך ביתו, וילמוד לנערותיו, לאסור על עצמן, וע"ד המקום, וע"ד הרבים, בלא שום פתח היתר וחרטה, כל ממון שינתן לה בתורת קידושין, אפילו תקבלם מדעתם, אם לא בפני פלוני ופלוני, וכן אני הודעתי פעמים לבנות עירינן על"ל הרשב"א. ובסימן תר"ב, כתב, אשה שנדרה הנאה מראובן, ואמרה, כל נכסי פלוני עלי כקרבן, ואחר כך בא אותו ראובן וקדשה, נראה בעיני פשוט שאינה מקודשת, וכן הנהגתי אני במקומי, להסיר המכשולות מפני הרמאי. ומה ששאלת, אם אמרה כל שיגיע לידי משל פלוני באיזה צד, הרי הקדש תכף שיגיע לידי, בזה אני חוכך לאיסור, וה"ל ספיקא בדאורייתא, וצריכה גט על"ל. והנה משמע מדבריו האחרונים, שאפילו למעשה יש תיקון לפוטרה בלא גט. וכן נראה עיקר, דנתי דאין כח בידניו להפקיע קידושין, מכח הפקר בית דין, דלא אלימי וחשיבי בתי דינין דידן, (אין כח) **ויש כמה בתי דינין מקולקלים, שיבואו להתיר הערוה שלא כדין**, אבל כל מה שאסר עליה הנאה, פשיטא שאינה מקודשת, אם לא כשאמרה שיהא הקדש תכף בבואה לידה, בזה נפל הספק, באולי מדידה (מקדשת) [מקדישה], ובהנאת ממון זו שיכולה להקדיש היא מתקדשת.

שו"ת הרשב"א חלק א סימן תרב

שאלת אשה אחת שנדרה הנאה מראובן ואמרה כל נכסי פלוני עלי כקרבן ואחר כך בא אותו ראובן וקדשה. מה דינן של קדושין? אם נאמר הואיל ומותר לשאר העולם הרי היא מקודשת כענין מערבין לנזיר בין אי נמי הואיל ויכולה לישאל? או שמא הואיל ואינה יכולה ליהנות והיא אינה רוצה לישאל אלא רוצה בקיומו אין דבריו קיימין כלום דבסי לא מקניא נפשה. וכהיא דאמר' בככר זה עלי הקדש שאין מערבין בה.

תשובה דברים אלו נראין בעיני כפשוטים שאינה מקודשת ולא שייך בהאי ענין עירובין שאמרת. דמה שבאת לדמותו להיא דמערבין לנזיר בין ולישראל בתרומה משום דחזיא לאחריני הרי היא כשלו. ולומר דהכא קדושין אלו אף על גב דלא חזו בדידה הואיל וחזו לאחריני הרי הם כשלה ומקודשת הא ליתא. דלגבי עירוב היינו משום דלא בעיא סעודה הראויה לו ממש אלא כל שראויה לעלמא הוי עירוב. וכבית הלל דאמרי מערבין לנזיר בין ולישראל בתרומה. דאלו לבית שמאי בעי סעודה הראויה לו ממש דעלי' הוא נסמך לשבות שם משום סעודתו. אבל הכא כיון דלא חזיא לדידה אף על פי דחזיא לאחריני מאי נפקא מינה והא אינה מתקדשת אלא במה שיש לה הנאה ממש דהנאות אחרים מאי מהניא לה? אלא אם כן אמרה תן מנה לפלוני ואקדש אני לך ומדין ערב. אבל הכא דלית לה הנאה מידי כי מקדשה. ומשום הואיל נמי ליכא. דלגבי עירוב עיקרא דמילתא לא דמשום הואיל הוא. דאם כן אפילו בהקדשות נמי דהא קיימא לן כבית הלל דאמרי יש שאלה להקדש אלא משום דחזי לאחריני הוא וכדאמרנן והטעם שאמרת משום דיכולה לישאל אם כן לא אשכחן בכי הא הואיל. דלא אמרינן הואיל במה שהוא שלו. לא דאריא דאיסורא רביע עלה בין לנזיר בין שלו בין שערבו לו אחרים בשלהן זוכה הוא בגוף היין דהא מותר לו ליהנות ממנו ובשלו אמרינן הואיל אי נמי במה שאין לאחרי' רשות בו כגון הפקר. או במי שליטת את הפאה ואמר הרי זו לפלוני עני דאמרינן בזה אפילו תרי מגו דהיינו מגו דאיבעי מפקר לנכסי ומגו דזכו לנפשיה זכי נמי לחבריה אבל לזכות במתנה שנתנו לו אחרים ובאותה שעה שאינו יכול ליהנות בו שיהיה שלו נימא הואיל ואי בעי מיתשיל אינו. דכיון דבשעה שקבלו אינו יכול לזכות בו ואינו שלו שוב אין לו בו זכות ואף על גב ששאל אחר מכן דכיון דבשעת מתנה לא זכה שוב אינו יכול לזכות. הא למה דבר דומה לאותה שאמרנו בשלהי פ' יש נוחלין (דף קל"ח) בכותב נכסיו לאחר והיו בהם עבדים ואמר הלה מעיקרא אי אפשר בהם דהיינו אינו רוצה מעיקרא בהם אף על פי שלאחר מכאן אמר רוצה אני אם היה רבו ראשון כהן אוכל בתרומה. הלכך הכא נמי מיד הוו להו כסף קידושין כפקדון בידיה וכאותה שאמרנו במקדש אחותו ואפלי לשמואל דאמר מעות מתנה הכא אינו באפשר. וכל שכן אם אסרה היא על דעת רבים ששוב אינה יכולה לישאל כדעת רבינו תם זכרוננו לברכה גבי האי מקרי דרדקי. ועוד דהכא ליכא דבר מצוה גבי דידה דהא לא מיפקדא ואם כן מה מצוה איכא? וכן הנהגתי אני במקומי להסיר המכשולות מפני הרמאי. ומה ששאלת אם אמרה כל שיגיע לידי משל

פלוגי מאיזה צד הרי הקדש תכף אשר יגיע לידי. אם ההקדש זה מועיל ואם הקדושין נפקעין בכך הואיל והכל בא כאחד אם לא? בזה אני חוכך לאיסור. דכיון שאמרה כשיבאו לידי בין במתנה בין בקדושין הרי הן כהקדש. ואם כן מתרצת היא בקבלתן והרי היא מקודשת. וההקדש אינו הקדש לפי שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו ודבר שאינו ברשותו. דדומיא דביתו בעו מה ביתו שלו וברשותו אף כל שלו ברשותו. או דילמא יודעת היא דאינה יכולה להקדיש מה שאינו שלה. והלכך הכי קאמרה הרי הוא כהקדש שיהא אסור כהקדש שהרי הוא אומר הרי זה הוי יד לקרבן. ואף על גב דאמרין התם דדוקא ודאי עליה הא לאו הכי מותר דבעיא ידים מוכיחות כדאיתא פרק קמא דנדרים (דף ה'). הא דאמרת הרי הוא הקדש אפשר דידיים מוכיחות איכא דלאסור עצמה בהקדש קאמר. ומכל מקום הוה ליה ספיקא בדאורייתא ונראה לי דצריכה גט.

רמ"א אבן העזר הלכות קידושין סימן כח סעיף כא

הגה: קהל שתקנו ועשו הסכמה ביניהם שכל מי שיקדש בלא עשרה או כיוצא בזה, ועבר אחד וקידש, חיישנן לקידושין וצריכה גט. אע"פ שהקהל התנו בפירוש שלא יהיו קדושיו קדושין והפקירו ממונו, אפ"ה יש להחמיר לענין מעשה (מהרי"ק שורש פ"ד). אשה שנדרה הנאה מאדם אחד או מכל מה שיתנו לה שלא בפני פלוגי ופלוגי, ועבר אחד וקדשה, אינה מקודשת, דהוי כאלו קדשה באיסורי הנאה. ודוקא שקדשה בתורת כסף, אבל אם קדשה בשטר, הוי קידושין (רשב"א ס' תר"ב, ות"ג).

ביאור הגר"א אבן העזר סימן כח ס"ק נו

אע"פ כו'. ר"ל יש לדמות למ"ש ביבמות צ' ב' וש"מ דמאן דמקדש כל ואפקעינהו כו' ושם ק"י א' הוא עשה כו' וערש"י שם ושם מ"מ צ"ע למעשה עתוס' ד"ה לפיכך כו'.

2) No Annulment, so Beat Up the Participants in Marriage Not Approved by Congregation

פנקס המדינה תקנות ועד שפ"ג תקנה מג (עמוד 9)

מג. איש כי יזיד לשלח בעולתה ידיו לפרוץ גדר בישראל. לקדש אשה או בתולה שלא בפני עשרה ובחופה, האיש העושה הרע הזה וגם העדים אשר הוציאו עצמם לעדות הקדוש [ין] יהיו מוחרמי' ומנודי' בשני עולמו' וחטאתם לא תכופר, והב"ד ירדפו החטאי' בנפשותם למתחם על העמוד ולהלקות מלקות ארבעים בלי פדיון וליוסרם ולרדות בכל מיני ייסורי' ונדוי' למגדר פרצות הדור.

אנשי שם (בובר) עמוד 225:לו

לו) קרושין בלא חופה כופין על הגט.

3) Not Recognizing People

פנקס המדינה תקנות ועד שצ"ט תקנה שסא (עמוד 74)

שסא. אין לסדר קדושין לשום אורח או אשה שאין להם מכירין עד שיתבררו מי ומי הם, שלא יבא ח"ו לידי מכשול. וכן שלא יבא כהן לישא גרושה או הלוצה.